

BRĪVĀ LATVIJA

ISSN 0934-6759

2020. gada 19. – 25. maijs

APVIENOTĀ **LONDONAS AVIZE** UN **LATVIJA**

Nr. 19 (1629)

Lasiet tīmeklī
www.brivalatvija.lv

Ar karogiem apliecinām Latviju

Svētdien, 17. maijā, Nacionālā apvienība rīkoja jau tradicionālo karogu braucienu. Tūkstošiem automašīnu un motociklu Rīgā, Liepājā, Jelgavā, Jūrmalā un citviet vienojās patriotiskā parādē ar

Latvijas karogiem. "Šī gada karogu brauciens bija neaizmirstams un skaists!" lasām ierakstos pie fotoattēliem sociālajos tīklos.

Informācija medijiem
2020. gada 16. maijā

Likteņdārzs atklāj sezonu

Šajā nedēļas nogalē Likteņdārzs atsāk aktīvo sezonu, kas ritēs, stingri ievērojot Latvijā izsludināto ārkārtas situāciju un tās dēļ noteiktos ierobežojumus.

Sandra Kalniete, Eiropas Parlamenta deputāte, Kokneses fonda padomes priekšsēdētāja: "Mūsu visu kopīga atbildība ir respektēt īpašos apstākļus, tādēļ rūpējoties par Likteņdārza apmeklētāju drošību un veselību, šovasar esam atteikušies no ikgadējiem, jau par tradīciju kļuvušiem pasākumiem kā Sajūtu diena un Ābolu balle, arī elektromobiļi pagaidām nav pieejami. Taču apmeklētāji vienmēr ir gaidīti individuāli vai nelielās grupās.

Pašlaik dārzā zied gaiļbiksītes, pilnos ziedos ir spirejas, drīz ziedēs ābeles Draugu alejā, ar ko savulaik sākām dārza veidošanu. Likteņdārzs ir latviešu spēka vieta, tādēļ aicinām braukt ciemos, baudīt skaistumu, mieru un dabu."

Līdz ar aktīvo sezonu Likteņdārzā no pl. 10:00 – 18:00 ik dienu būs atvērts informācijas centrs, kurā var ziedot personalizētam buģakmenim Likteņdārza Draugu alejā, iegādāties dārza suvenīrus u.c. No šīs sezonas apmeklētāju ērtībai Likteņdārzā pieejams arī silto dzērienu pagatavošanas aparāts.

Par Meierovicu
un 15. maiju

2. lpp.

Latvija dienu
ritējumā

3. un 4. lpp.

Franka
Gordona un
Sallijas
Benfeldes
komentāri

5. lpp.

Pārcēlāju
Pēteri Jansonu
pieminot

6. lpp.

Vai Tu esi
lasījis Ulisu?

7. lpp.

Melnbaltās
mākslas
virtuozs
Sigismunds
Vidbergs

9. lpp.

Par **BL**
žurnālisti
Ingeborgu
Leviti

11. lpp.

IN MEMORIAM

Pēterā Jansona piemiņai

1922. gada 5. novembris – 2020. gada 30. aprīlis

MĀRA ZIRNĪTE

Pateicoties viņa jaunībai un azartam, daudziem latviešiem izdevās izkļūt no Otrā pasaules kara un nonākt miera ostā Zviedrijā. 1943. gada 5. novembrī, tikko nosvinējis 21. dzimšanas dienu, viņš pirmoreiz šķērsoja jūru. Aizbrauca vairāki puīši iesaucamajos gados. Toreiz viņi laivu vadīja divatā ar jūrskolas biedru Eduardu Andersonu, kuŗu pēc pāris gadiem Latvijas krastā notvēra un čekā nobendēja. Pēterā Jansona liktenis bija laimīgāks.

Pēteris Jansons dzimis Pabažos, 1943. gadā Rīgā beidza Jūrskolu un ieguva mašīnista diplomu. Uz kuģa nostrādāja jūrskolas prakses laiku, kamēr karš vēl nebija pārņēmis Latviju. Tallinā no kuģa nobēga, lai nepaliktu pie krieviem. Negribēdams karot ne vienā, ne otrā pusē, viņš izvēlējās ceļu pāri jūrai. Un pēc tam glāba citus, iesaistoties Latvijas Centrālās padomes organizētajā bēgļu laivu pārvešanā.

Ieskatu viņa briesmu pilnajā ceļā var gūt Valentīnes Lasmanes sakārtotajā grāmatā "Pāri jūrai. 44./45. g." (Memento, 1990). Starp 130 liecinieku atmiņām lasāms arī Pēterā Jansona ar segvārdu Mārtiņš rakstītais stāsts par "Zvejnieka" 1944. gada 8. oktobra reisu.

Pēteris tikko atbraucis no Slītes uzņemt bēgļus Ģipkā, un problēmas sākas jau krastā – sagaida cilvēku pūlis kā tirgū: "Redzēju, ka pēdējais laiks doties ceļā, jo laiva bija pilna līdz malām. Tūdaļ devu pavēli braukt prom, bet pēc šīs pavēles atkal sākās negals: dažam krastā bija palikuši radi un citi līdzbraucēji. Meitene vieglā tērpā, kas bija pavadījusi savus draugus, vaimanāja, lai laižot malā."

Šajā "Zvejnieka" reisā 150 cilvēku vietā tika pārvesti 273 cilvēki. "Reālitate bija tāda, ka laivas dibenā sāka kāpt ūdens, ko pumpis vairs nespēja rēgulēt. Motors sāka sprauslot, laivas stāvoklis acīmredzami pasliktinājās. Saņemtos un devu pavēli: mest pāri laivas malai visu lieko, bet braucēji tikai sēdēja un neko nedarija. Braucējos bija daži leģionāri ar ieročiem. Tād devu pavēli šiem puīšiem atbrīvot laivu no smagā sloga... Norietošās saules staros straumē pazuda koferi, mēteļi, segas... Braucēju sejas bija apmulsušas. Arvien vēl likās, ka ļaudis neapjauš, kur īsti viņi atrodas un kāds liktenis viņus var sagaidīt..."

Kad atausa diena, redzēju, ka no laivas brīvā deķa bija tikai daži centimetri, kas peldēja virs ūdens. Jūra kļuva nemierīga. Viļņu vagas palielinājās. Pumpis sāka streikot, ūdens atkal sāka krāties laivas dibenā. Braucējiem atkal dzīvības karājās šnorītē. Pumpis apstājās. Jāsalabo! Citādi – beigas. Bija gan padomi, gan palīdzētāji. Pats slavenais nervu ķirurgs Dr. Dolietis kērās pie darba. Strādājot savainoju ikšķi, bet to, protams, neievēroju. Un tad – izdevās! Salaboja. Pirmais uzdevums bija atbrīvot laivu no ūdens, un, kam tik bija spēks, tie palīdzēja pamīšus vien."

Pēteris Jansons, 1943 // Foto: Nacionālās Mutvārdu vēstures krājums

Pēteris atceras šī brauciena negaidīto beigu akordu: "Kad pienācām pie ostas, noklīdzu, lai visi paliek savās vietās, sēžot vai stāvot, jo arī te vēl varēja notikt nelaime. Kāds jauneklis, kas sēdēja laivas priekšgalā, it kā pamodās. Redzēju, ka viņš to koferi, uz kā bija atbalstījies pussnaudus, pacēla un iesvieda ūdenī. Kāpēc? Vai viņš bija atcerējies manu pavēli iepriekšējā naktī – mest mantas pāri bortam?"

Pēteris Jansons pāri jūrai veda cilvēkus vairāk nekā 28 reizes.

Laivas uz Gotlandi, 1944 // Foto: F. Forstmanis

// Foto: Dāvids Holmerts

Un dzīvības risks bija vienmēr. Palīdzēja viņa tehniskās prasmes – neskaitāmas reizes laivas labotas un atjaunotas, viņš prata ar tām apieties. Cilvēki viņa vadītajās laivās vienmēr sasniedza mērķi.

Nenoteiktajā un briesmu pilnajā laikā Pēteris Jansons bija sa-

stapis savu sargenģeli – Gotlandes meiteni Ingu, ar kuŗu kopā pēc tam uzaudzinaja dēlu, meitu un mazmeitu. Dzīvodams Zviedrijā, viņš vadīja privāto termoelementu ražošanas uzņēmumu, ko, aizejot pensijā, atstāja mantojumā bērniem. Abi ar sievu no Stokholmas atgriezās Gotlandē, lai mūža nogali dzīvotu 300 gadus vecajā sievas senču namiņā, ko atjaunoja pats saviem spēkiem.

Nekad Pēteris nesamierinājās ar dzimtenes zaudējumu. Viņš bija izgudrojis paņēmieni, kā sūtīt vēstis uz okupēto Latviju – ievietojis plastmasas vāciņos mazā formāta avīzīti "Brīvība", piestiprināja to ar ūdeņradi pildītiem baloniņiem un pie vajadzīgā vēja virziena laida pāri jūrai uz Kurzemi. Vai kāds sūtījumus saņēma – nav zināms. Tomēr tas šķietami saistīja ar dzimteni, kur palika māte, tēvs, divas māsas. Un kur viņš nekad dzīvot vairs neatgriezās.

Latvijā viņu godināja 1999. gadā, kad trim bēgļu laivu vadītājiem – Pēterim Jansonam, Laimonim Pēteronam un Ērikam Tomsonam pasniedza Triju zvaigžņu ordeni. Pēteris Jansons viesojās Latvijā arī 2000. gada 10. augustā, kad piedalījās piemiņas zīmes "Cerību bura" svinīgā atklāšanā Jūrkalnes krastā, no kuŗa pirms 56 gadiem nakts tumsā atīrās laivas.

Zviedrijā aizritēja viņa mūža lielākā daļa, un vislabāk viņš jutās savas dzīvesbiedres Ingas dzimtajā Gotlandē: "Pie mums jau rozēs zied līdz Ziemsvētkiem. Vasarā uzsilst visa tā sala, ūdens apkārt ir silts. Kamēr tas atdziest, Visbijā zied rozēs līdz Ziemsvētkiem. Gotlande ir ļoti jauka vieta, kur dzīvot."

Pirmā mutvārdu vēstures pētnieku intervija ar Pēteri Jansonu notika 1996. gadā Stokholmā, turpinājās 2010. un 2011. gadā Gotlandē. Pēteris Jansons ilgus

gadus klusēja. Pārcēlāju kustība bija saistīta ar Zviedrijas izlūkdienestu, kas noteica informācijas slepenību. Mēs tikāmies tad, kad pēc 50 gadiem bija iestājies noilgums un Pēteris Jansons varēja savas atmiņas atklāt.

Ar izstāstītajām atmiņām viņš atguva savu vietu dzimtenē. Viņš atdāvināja pētniekiem ilgi glabāto jūrnieka cepuri, frenci un no Latvijas saņemtās vēstules. Tuvinieku Latvijā viņam vairs nebija. Piemiņas lietas saņēma muzejs un pētniecības centrs "Latvieši pasaulē". Pēterā Jansona jūrnieka cepure šagada maijā muzeja tiek izcelta par "Mēneša priekšmetu". Pēterā Jansona atmiņu stāsts lasāms dzīvesstāstu pētnieku veidotajā grāmatā "Mēs nebraucām uz Zviedriju, lai kļūtu par zviedriem" (sastādījusi Baiba Bela, 2010). Tagad Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūtā tiek gatavots izdošanai atmiņu krājumā "Bez bailīgie", kuŗā būs lasāms arī Pēterā Jansona dzīvesstāsts.

Savā mūžā viņš nepiedzīvoja lielu slavu un godināšanu, kādu būtu pelnījis par nesavtīgo cilvēku glābšanu jaunībā. Tomēr viņam laimējās nodzīvot garu mūžu milestībā un mierā, kāds nebija lemts tiem laivu pārcēlājiem un Latvijas Centrālās padomes dalībniekiem, kas pēc kara palika vai atgriezās Latvijā.

Zviedrijā vēl dzīvo cilvēki, kas atceras savu pārcēlāju. Pirms 75 gadiem izglābtās dzīvības ir viņa mūža pieminēklis. Gaišu Aizsaules ceļu Pēterim Jansonam!

Pēterā Jansona urna rudens pusē tiks guldīta Rutes kapsētā, Gotlandē.

Līdzjutību tuviniekiem teic Latvijas mutvārdu vēstures pētnieku asociācija "Dzīvesstāsts", muzejs "Latvieši pasaulē", Andreja Egliša Latviešu Nacionālais fonds Zviedrijā un Zviedrijas latviešu apvienība.

INESE RAUBIŠKE

Rīgā iecerēts visnotaļ interesants pasākums – īru rakstnieka Džeimsa Džoisa (1882 – 1941) un viņa darba “Uliss” (1922) piemiņai veltīta konference un “variācija par Blūma dienas sviņīgo gājienu Latvijā”. Šīs iniciatīvas autors ir Atis Lejiņš – LR 13. Saeimas deputāts, LZA Goda doktors politoloģijā.

Kā radās šī iecere?

Atis Lejiņš. Tā ir gaŗa vēsture, kas aizsākās 1968. gadā Zviedrijā, kur satiku literātu Juri Kronbergu, kuŗš man saka: “Klausies, ir noticis brīnums. Tu esi lasījis “Ulisu”? Es: “Kas tas tāds?” Un tad viņš man izstāstīja, ka izdota Dzintara Soduma latviešu valodā iztulkota Džeimsa Džoisa grāmata “Uliss”. Šī grāmata tika izdota 1922. gadā Parīzē, bet daudzas valstīs to ilgi neļāva publicēt (ASV atļāva tikai 1933. gadā (!), Anglijā – tikai 1936. gadā, Īrijā – aizv. gs. 60. gados; izdot un izplatīt bija aizliegts arī Padomju Savienībā un, protams, Latvijā tā bija aizliegta kā trimdas izdevums, taču pa drukai to izdevās *ieplūdināt*). O, tas mani ieinteresēja! Un, aizbraucis uz Ameriku, Ņujorkā latviešu grāmatu galdā nopirku šo grāmatu. Sāku lasīt – oi! Intrīģejoši! Atgriezies Eiropā, “Ulisu” aizdevu Dagmārai Vallenai. Pagāja četri vai pieci gadi līdz dabūju to atpakaļ un varēju turpināt lasīt. Taču

tad es sapratu – pag, šitais nav priekš manis. Kāda te Odiseja? Cilvēki vienu dienu staigā pa Dublinas ielām. Nē, arī valoda pārāk grūta. Varētu teikt, ka es “Ulisu” izlasīju pa diagonāli, jo labprāt gribēju zināt, kas īsti tur ir.

Taču, laikam ejot, grāmata par sevi atgādināja... bijuši tik daudzi iedvesmas strāvojumi, ka pašam grūti saprast – kāpēc? Īriju apmeklēju pāris reizes, arī ar šīs valsts prezidentu esmu ticies (viesojoties Latvijā, viņš atstāja ļoti labu iespaidu arī uz mani). Pagājušā gada martā tiku uzaicināts uz Īrijas vēstniecības Latvijā rikoto pieņemšanu, kur man gadījās uzzināt par *Bloomsday* – 1904. gada 16. jūnijs ir diena, kad Dublinā risinās Džoisa romāna “Uliss” darbība. Savulaik šis datums bija personīgi svarīgs pašam rakstniekam, bet tagad – viņa talanta cienītājiem visā pasaulē. 16. jūnijs Īrijas galvaspilsētā, un ne tikai tur, tiek svinēts kā *Bloomsday* – Blūma diena, kad Džoisa talanta cienītāji iziet ielās, daudzi tērpušies karaļa Eduarda VII valdīšanas laika tērpos un izspēlē ainiņas no romāna atbilstošajās pilsētas vietās...

Un man iešāvās prātā, ka *Bloomsday* var sarīkot arī Latvijā. Džoiss tomēr ir atstājis ievērojamas pēdas pasaules literatūrā, un beigu beigās tik daudz mūsu tautiešu dzīvo Īrijā. Uzrunāju LNB direktoru

Džeimss Džoiss (James Joyce)

Dzintars Sodums

Andri Vilku, vai ko tādu mēs varētu organizēt bibliotēkā... Vilkam iecere patika, bet diemžēl konkrētajā dienā (16. jūnijā) Nacionālajā bibliotēkā bija paredzēts jau cits pasākums. Runājot ar vienu, otru un trešo, tika atrasta konferences norises vieta – Latvijas Universitātes Akadēmiskais centrs – Zinātņu māja.

Iepazīstoties ar konferences programmu, redzams, ka veikts ilgs un rūpīgs sagatavošanas darbs, un daudzus (pat tos, kas par Džoisu un viņa romānu maz ko zina) varētu ieinteresēt pasākums, kuŗā ar priekšlasījumiem uzstājas profesors Ojārs Lāms, rakstnieks Alberts Bels, dzejnieks un atdzejotājs Guntars Godiņš, profesors Andrejs Veisbergs, dzejniece, literatūras pētniece Krista Anna Beļševica, profesori Valdis un Rūta Muktupāveli u.c. nozīmīgas personas.

Darbs tika uzsākts pagājušā gada vasarā, un to var salīdzināt ar raksta rakstīšanu – īsti nezini,

kas beigās sanāks... es gāju pa nezināmu teritoriju, kur bija man jau pazīstami cilvēki (kā rakstniece Nora Ikstena) un tie, ar kuŗiem labprāt iepazīnos (piemēram, režisoru Pēteri Krilovu, kuŗš 2014. gadā pēc “Ulisa” motīviem režisēja monoizrādi “Mollija saka: jā!” Latvijas Nacionālajā teātrī). Īstenībā tikai februāra sākumā bija gatava *Bloomday Latvia* programma, un tā izskatās tīri laba, taču tā tiks vēl papildināta – un nevis ar jauniem cilvēkiem, bet ar jaunākām ziņām.

Tas ir pārsteidzoši, ko, strādājot pie programmas, es atklāju – Latvijā pastāv pavisam nepazīstama pasaule, kuŗā jaunā paaudze (trīsdesmitgadnieki) aizrautīgi lasa “Ulisu”, kuŗā pastāv karojošas pušes par un pret Soduma tulkojumu un uzrodas cilvēki, kuŗi apņēmušies visu grāmatu tulkot no sākuma līdz beigām, kā arī raksta lugas par Džoisu... Lūk tā bija Odiseja!

Un ar ko vainagojās jūsu ceļojums?

Iepazīnos ar apdāvinātu literāti, kuŗa perfekti pārzin angļu valodu, tulkojusi ļoti grūtus tekstus un tagad strādā pie jauna “Ulisa” tulkojuma latviešu valodā. Nupat ar viņu tikos un saņēmu atļauju konferences programmā ielikt vārdu *PĀRSTEIGUMS*, jo viņa lasīs fragmentus no sava tulkojuma.

Vai atklāsiēt viņas vārdu?

Šobrīd ne. Lai ir intrīga!

Ko nozīmē pasākuma programmā pieteiktā “variācija par Blūma dienas gājienu Latvijā”?

Pēc konferences tās dalībniekiem tiks organizēta pastaiga Rīgas ielās žurnālista un literāta Miķa Koljera vadībā.

Kāds ir jūsu mērķis, organizējot konferenci?

Ja konference izdosies, tad es būšu devis savu ieguldījumu mūsu kultūras telpā. Ceru, ka šī konference dos grūdienu romāna “Uliss” jaunā latviešu tulkojuma iznākšanai... Un, ja jauns “Uliss” iznāks, tad es un mans draugs un palīgs Džerijs Šterns būsim izdarījuši kaut ko ļoti jēdzīgu.

Atis Lejiņš.

UZZIŅAI
1989. gadā Atis Lejiņš nodibināja Latvijas Tautas frontes Zviedrijas nodaļu, kuŗu vadīja līdz 1991. gadam, kad atgriezās uz dzīvi Latvijā. Tika ievēlēts Latvijas Tautas frontes domē, kur bija Ārlietu komitejas vadītājs. 1992. gadā nodibināja Latvijas Ārpolitikas institūtu (LĀI). 1997. gadā apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni. 1999. gadā bija Pasaules bankas īstermiņa konsultants Eiropas Savienībā un Baltijas reģionā. 2004. gadā uzņemts par Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda doktoru. 2008. gadā kļuva par Brīvības un solidaritātes fonda vadītāju. 2009. gadā beidza vadīt LĀI un šobrīd ir tā Goda direktors. 2011. gada janvārī A. Lejiņu izslēdza no LSDSP, jo viņš Saeimā bija atbalstījis partijai nepieņemamo valdības ierosināto budžeta projektu.

Dzintara Soduma balva – Viktoram Freibergam

Rakstnieka un tulkotāja Dzintara Soduma balva par novatorismu literatūrā 2020. gadā piešķirta kinozinātniekam Viktoram Freibergam par grāmatu “Kinomāna slimības vēsture”.

“Grāmatas novitātes iet tik tālu, ka šis darbs, šķiet, neietilpst neviena pazīstama žanra rāmjos. Autora personīgā drāma, lai cik tas liktos savādi, neatstāj drūmu iespaidu, – visu pārspēj talanta radošais spēks. Grāmatā nav nekā no provinciālas pazemības, ar kuŗu nereti grēko latvieši. Freibergs absolūti brīvi jūtas pasaules mākslas plašumos,” saka rakstnieks un Dzintara Soduma balvas balvas žūrijas loceklis Roalds Dobrovenskis.

Balvas fonds ir vairāk nekā 4000 eiro, un šogad tai bija pieteiktas 35 autoru grāmatas. Tā ir izcilā

latviešu rakstnieka un tulkotāja Dzintara Soduma piemiņai veltīta Ikšķīles novada pašvaldības atzīnība Latvijas rakstniekam par novatorismu dzejā, prozā, drāmatūrģijā vai tulkotājam par literatūras tulkojumu latviešu valodā.

UZZIŅAI.

Dzintars Sodums dzimis 1922. gadā Rīgā. 1936. gadā pabeidz Rīgas 23. pamatskolu. 1941. gadā Sodums beidza Rīgas pilsētas 1. ģimnaziju, kuŗā bija padziļināti apguvis antīko un angļu literatūru. 1942. – 1943. gada ziemā studēja Latvijas Universitātes Humānītārās fakultātes ievada kursa priekšmetus. 1943. gada aprīlī Sodumu iesauca latviešu leģionā un nosūtīja uz Volchovas fronti, kur viņš strādājis par kara ziņotāju. 18 mēnešus Sodums bija kara žurnālists, rakstīja

Viktors Freibergs

laikrakstam *Tēvija*. 1944. gada oktobrī Rīgā Sodums dezertēja, ziemeleģionā pavadīja Kurzemē un 1945. gada 17. maijā ar laivu nokļuva Gotlandē (šis laiks attēlots biografiskajā romānā “Taisām tiltu pār plašu jūru”). Pēc dzīvesbiedres

Skaidrītes nāves Sodums 2006. gadā pārcēlās uz Latviju un dzīvoja rakstniece un viņa daiļrades populārizētājas Noras Ikstenas mājās Ikšķīlē. Dzintars Sodums miris 2008. gada 18. maijā, apbedīts Ikšķīles kapos.

2013. gadā Ikšķīles novads nodibināja Dzintara Soduma balvu, kuŗu ik gadu maijā piešķir par novatorisku sniegumu latviešu literatūrā. Balvas žūrijā ir Ikšķīles Kultūras pārvaldes vadītāja Dace Jansone, rakstnieks Roalds Dobrovenskis, kultūras žurnāliste Liega Piešiņa, redaktors Arturs Hansons un rakstniece Nora Ikstena.

Dzintara Soduma daiļrades purā ir romāni – “Jauni trimdā” (1997), “Savai valstij audzināts” (1993), “Blēžu romāns 1943 – 44” (2002), “Viņpuse” (2008); stāsti – “Lāčplēsis trimdā”, “Varoņu konference”, “Ezis akā” (alegorisks stāsts par divām okupācijām, kas latviešiem bija jāpiedzīvo); lugas – “Ostā”, “Notikumi dzīvokļu priekšpilsētas otrā stāvā”, “TV vienādajums” u. c.

Latvijas Valsts arhīva dzīlēs. Melnbaltās mākslas virtuozs Sigismunds Vidbergs

AGNIJA LESNIČENOKA

Mākslinieks, kuŗš piederēja pie leģendārās mākslinieku paauzdes, kam 20. gadsimta sākumā piedēvējami nopelni latviešu modernās mākslas garīgā profila veidošanā. Lai gan skolojies Pēterpili, atgriezoties pēc mākslas studijām dzimtenē, viņš turpināja meklēt jaunus izteiksmes veidus un formas, kas stiprināja ne tikai viņa individuālo "rokraksu", bet vienlaikus arī iedīgļus latviskās mentalitātes izkopšanā latviešu mākslā. Vidberga sirds piederēja grafikai, un tai viņš palika uzticīgs līdz pat mūža beigām. Melnbaltās krāsas burvība, līnijas izteiksmība un grācija ir tās īpašības, ko iemieso Vidberga darbi. Savukārt pats Vidbergs bijis prāta cilvēks, kas daudz nerunāja, bet darīja, un, ja viņš ķērās pie kāda darba, tad darīja to cītīgi līdz galam. Pēc savas pārliecības un dzīves stila bijis izteikts vakareiropietis. Lai gan mākslinieka mūžs noslēdzās pirms vairākām desmitgadēm, viņa darbi un personība joprojām spēj runāt ar mums, tostarp caur viņa ģimenes dāvinātajām radošās darbības liecībām Latvijas Valsts archīvam, tajās ietilpst grāmatas ar Vidberga ilustrācijām, zīmējumi, vēstules, avīžu raksti, dažādi sakrāti materiāli par latviešu mākslu, fotografijas un citi dokumenti.

Sigismunds Vidbergs dzimis 1890. gada 10. maijā Jelgavā pilsētas valdes grāmatveža Jāņa Vidberga un viņa sievas Elizabetes ģimenē. Vidbergu ģimene bijusi apdāvināta dažādās mākslās, kā, piemēram, Sigismunds kopā ar brāļiem un māsām, pateicoties mātes klavier spēles prasmēm, nodevušies klavierstundām, savukārt tēvs Jānis brīvo laiku veltīja teātra spēlei.

Jaunais Sigismunds sākotnēji, ģimenes mudināts, mācījās Jelgavas reālskolā apgūstot inženiera profesiju, bet, saprotot, ka matematika un ģeometrija nav viņa priekšmeti, Sigismunds nolēma, ka vēlas kļūt par mākslinieku, tāpēc 1908. gadā devās uz toreizējo daudzu latviešu jaunekļu pilsētu Pēterpili un iestājās barona Štiglica mākslas skolā. Sākotnēji Vidbergs studēja stikla glezniecību, taču ar laiku viņa uzmanību piesaistīja modernā grafika, kas pakāpeniski attīstīja viņa zīmētāja un grafika spējas. Mācības ilga līdz 1915. gadam, un skolu Vidbergs beidzis ar īpašu apbalvojumu – stipendiju ārzemju studiju ceļojumam uz gadu, taču stipendiju kaŗa dēļ izmantot nevarēja, un ceļojums uz iecerēto Franciju biju atliekams uz labākiem laikiem. Kompensācijai skola viņu paturēja pedagoģiskajam darbam turpat, ļaujot mācīt zīmēšanu. Vēlākais kaŗa laiks un Oktobra revolūcija Vidbergu uz dažiem gadiem atņāva no mākslas, toties tika nodibināta ģimenes dzīve kopā ar latvieti Līnu, dzimušu Seikstuli, 1918.gadā ģimenē ienāca dēls Nino. Piedzīvot nācies arī iesaukšanu Sarkanajā armijā, 2 gadus pavadot lidotāju eskadrījā. Kad 1921. gadā Latvija ar Padomju

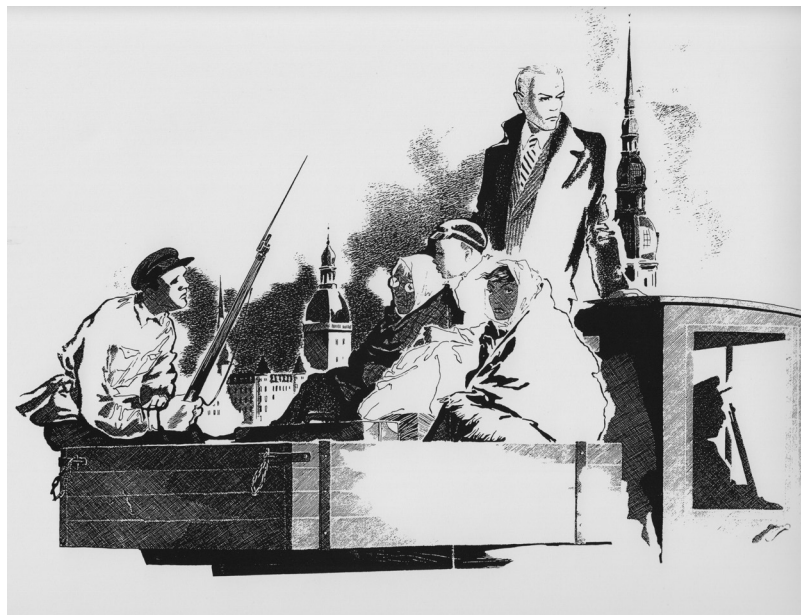
Savienību parakstīja miera līgumu, tas deva gaidīto iespēju atgriezties dzimtenē.

Jau atgriešanās gadā Vidbergs kā izskolojies un savu mākslas pamatu radījis mākslinieks sarīkoja savu pirmo patstāvīgo izstādi dzimtenē Latvijas telegrāfa aģentūras mākslas salonā. No simt izstādītiem darbiem desmit pat ieguvis Valsts mākslas mūzejs. Vidbergs pārliecinoši repre-

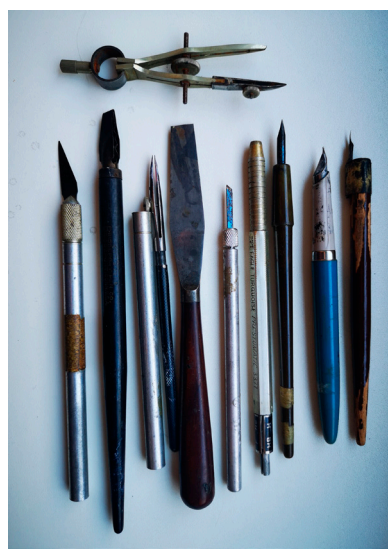
būdams redaktors satīriskajā žurnālā *HO-HO* 1923. un 1924. gadā, bet no 1926. līdz 1928. gadam *Illustrētajā Žurnālā*. Līdztekus no 1924. līdz 1929. gadam bija dalībnieks porcelāna fabrikā *Baltars*. No 1933. gada bija Rīgas Mākslas mūzeja grafiskā kabineta vadītājs, bet no 1940. līdz 1941. gadam darbojās Latvijas Mākslas akadēmijā kā docents grafikas darbnīcā.

Sigismunds Vidbergs sev raksturīgā pozā ar cigareti // Foto: Latvijas Valsts archīvs

"Ceļinieki" no cikla "Sāpju ceļš", tapis Eslingenā 1947. gadā // Foto: Latvijas Valsts archīvs

Sigismunda Vidberga darbarīki // Foto: Latvijas Valsts archīvs

Sigismunda Vidberga personālizstādes atklāšana 1955. gada 16. oktobrī mākslas galerijā "French Art Center" Manhatanā, Ņujorkā // Foto: Latvijas Valsts archīvs

zentēja savu izveidoto stilu – izsmalcinātas spalvas zīmējuma līnijas un švīkojuma tehniku, komponējot melnbaltos laukumus, tādējādi nereti panākot glezniecisku efektu.

1925. gadā Parīzes starptautiskajā mākslas izstādē Vidbergs saņēma savu pirmo starptautisko atzinību – zelta medaļu par porcelāna šķīvu apgleznojumiem. 1926. gadā mākslinieks sarīkoja savu otro patstāvīgo izstādi, jau ar 145 darbiem. Tajā viņš parādījās kā pašapzinīgs līniju, plankumu un svītru virtuozs. Darba gaitas Vidbergs aizvadīja,

1944. gadā Vidbergs ar ģimeni devās trimdā un ražīgi centās turpināt savu darbu. Vācijā Eslingenā tapuši jaunu zīmējumu cikli, bieži saistīti ar dzimtas zemes atstāšanu un kaŗa traģēdiju, nesot grafiski izteiktu tautas likteņstāstu, kā, piemēram, "Sāpju ceļš". Radās arī iespēja piedalīties izstādēs, tostarp Starptautiskās bēgļu organizācijas rīkotajās mākslas izstādēs. 1949. gadā Vidbergs ar ģimeni izmantoja izdevību izceļot uz ASV, apmetoties Bruklinā, Ņujorkā, bet vēlākajos gados viņš pārcēlās uz Ņūdžersiju.

Sākuma gadi ASV nebija viegli. Sākotnēji varēja iztikt tikai no gadījuma darbiem, ilustrējot stāstus amerikāņu žurnāliem un gatavojot kaklasaišu audumu zīmējumus. Nostabilizējoties Vidbergs iekārtojās darbā firmā "M. Lovenšteins" (*M. Lowenstein*) Ņujorkā, kur bija viens no audumu zīmējumu māksliniekiem, kuŗu uzdevums bija sagādāt firmai vīriešu pidzamu un kreklu audumu musturu zīmējumus. Savukārt katrs brīvais brīdis tika izmantots jaunu mākslas darbu radīšanai un iesaistei vietējo latviešu kultūras dzīvē. Vidbergam

ASV bijušas vairākas patstāvīgas izstādes un piedalīšanās Amerikas latviešu apvienības, Dziesmu svētku un citu grupu izkārtotās izstādēs.

Publicists un mākslas kritiķis Hugo Vītols 1965. gadā rakstījis: "Reti kāds mākslinieks ar tik skopiem līdzekļiem – ar melnā tušā iemērktu spalvu vien – spējis panākt tik daudz, cik panācis Vidbergs." Mākslinieka roka vienmēr spējusi uzburt smalkas kompozīcijas, kur nav nevienas liekas līnijas, neviena lieka punkta. Tikai tāds darbs Vidberga vērtējumā bija labs. Viņa darbi 50 neatkarīga mākslinieka darbības gados ietvēruši ne tikai latviešu tautas ciešanu un vēstures notikumu ainas, bet arī lielpilsētas namu arhitektoniku, Latvijas lauku ainavas, sengrieķu mītus u.c. Vidbergs dēvēts par erotiķi mākslā, jo daudz darbu veltīti kailu ķermeņu, īpaši sieviešu, attēlošanai, taču viņš nav bijis seksuāli motivēts, drīzāk jūtīgs pret skaistumu. Vidbergs rādīja kailu ķermeni ne tāpēc, ka būtu seksuāls, bet tāpēc, ka tas ir skaists. Vidbergs savu radošo garu bieži ieguva lielpilsētas gaisotnē, vai vērojot dabu un apkārtni, bet, ja bija jāstrādā pie vēsturiska satura darbiem, tad cītīgi studējis attiecīgo laikmetu un vietu visos sīkumos, kā, piemēram, radot ciklus "1905. gada 13. janvāris", "Bermontiāde", "Baigais gads" u.c.

Arī latviešu grāmata, kas dzimusi gan brīvajā Latvijā, gan trimdā, ir pateicīga māksliniekam, jo ar savām ilustrācijām viņš modernā garā izdaiļojis lielāku skaitu grāmatu un periodisku izdevumu. Savā dzīvē Vidbergs ilustrējis ap 64 grāmatām, vairākas mākslinieciski iekārtojies, zīmējis ap 200 vāku un darinājis pāri par 100 grāmatzīmju. Mākslinieka darbu klāstam vēl pieder stikla vitražas, apgleznoti porcelāna darbi, plakāti, portreti, karikatūras, atzinības raksti, kostīmu un dekorāciju meti baletiem un operām. Simtiem darbu bijuši izstādīti ap 40 izstādēs.

Mākslinieks aizgājis Mūžībā 1970. gada 31. janvārī Riveredžā Ņūdžersijā, apbedīts Katskiļu latviešu kapos.

